

ÇEVREYİ KORUMA, TEMİZLİK VE ÖNEMİ¹

Çevre Kavramı

"Çevre"; canlıların içinde yaşadığı ortamdır. Bu ortamı, hava, su, toprak, bitki, hayvan, sıcaklık, soğukluk gibi canlı ve cansız varlıklar oluşturur. Bundan dolayı **çevreyi**; "canlıların yaşayıp gelişmesini sağlayan ve onları sürekli olarak etkileri altında bulunduran fiziksel, kimyasal ve biyolojik faktörlerin bütünlüğüdür" şeklinde tanımlamak mümkündür². Başka bir ifade ile **çevre**; insanla birlikte tüm canlı varlıkları, cansız varlıkları, canlı varlıkların eylemlerini etkileyen ya da etkileyebilecek fiziksel, kimyasal, biyolojik, toplumsal nitelikteki tüm etkenleri kapsamaktadır³.

Kainatın Bir düzen İçinde Yaratılması ve Ekolojik Denge

Yüce Allah, insanın da içinde bulunduğu tabiatı canlı ve cansız varlıklarıyla birlikte bir düzen ve denge içinde yaratmıştır. Bu düzen, yer yüzündeki canlıların yaşantılarını sürdürebilmesi için en ideali olup, herhangi bir eksikliği ve aksaklığı söz konusu değildir. Kainatta var olan bu düzen ve denge "**ekolojik denge**" olarak da ifade edilmektedir. Bu durum bazı ayetlerde şu şekilde ifade edilmiştir:

إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ

"Şüphesiz biz her şeyi bir ölçüye göre yaratmışızdır" (Kamer, 54/49),

وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ أَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ

"O (Allah) göğü yükseltti ve dengeyi koydu. Sakın dengeyi bozmayın" (Rahman,55/7,8),

فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَى مِنْ فُطُورٍ ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنْقَلِبْ إِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئًا وَهُوَ حَسِيرٌ

"İşte çevir gözünü, bir çatlak görebilir misin? Sonra gözünü bir daha bir daha çevir, bak. Nihayet gözün bir kusur bulamayıp yorgun ve çaresiz geri döner." (Mülk, 67/3-4).

وَالْأَرْضَ مَدَدْنَا حَالًا وَاللَّيْلَ نَازِلًا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْزُونٍ

"Yeri yaydık, oraya sâbit dağları yerleştirdik, orada her şeyi bir ölçüye göre bitirdik." (Hicr, 15/19),

وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنزِّلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ

"Hazinesi bizim katımızda olmayan hiçbir şey yoktur. Biz onu ancak belli bir ölçüye göre indiririz" (Hicr, 15/21)

Çağımızın en önemli problemlerinden birisi de, ekolojik dengenin bozulması ve bununla bağlantılı olarak çevre kirliliği sorunudur. Yüce Allah, insandan, tabî çevrenin ve ekolojik dengenin korumasını, onların doğal düzenini bozmamasını istemektedir. Aksi takdirde, bizzat insanın kendisinin bundan zarar göreceğini şöyle ifade etmektedir:

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ

¹ Bu bölüm Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı **Burhan ERKUŞ** tarafından hazırlanmıştır.

² Necmettin Çepel, *Doğa Çevre Ekoloji ve İnsanlığın Ekoloji Sorunları*, s.38. Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1992.

³ Ruşen Keleş, Can Hamamcı, *Çevrebilim*, s.28.İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2002.

“İnsanların kendi işledikleri kötülükler sebebiyle karada ve denizde bozulma ortaya çıkmıştır. Yanlıştan dönmeleri için Allah yaptıklarının bazı kötü sonuçlarını (dünyada) onlara tattıracaktır” (Rum, 30/41).

Bu ayet-i kerime, genel anlamda eko sisteminde bozulma ve kirlenme meydana geleceğini ve bunun sebebinin de insan olduğunu ortaya koymaktadır. Günümüzde, dünyada somut hale gelen erozyon gerçeği, hava, su ve denizlerin kirlenmesi, bunların sonucu olarak da asit yağmurlarının yağması, iklim değişikliği gibi küresel çevre kirliliği ve sorunlarına sözünü ettiğimiz ayette işaret edildiğini, insanların asırlar önce böyle bir tehlikeyle karşı karşıya geleceklerinin ip uçlarının verildiğini görmekteyiz.

Kainatı bir düzen içinde yaratan Yüce Allah; bunu insanoğlunun istifadesine sunmuş ve insanı diğer varlıkların idarecisi ve yöneticisi olarak nitelemiştir. Onların idarecisi olmak, kuşkusuz, onlarda bulunmayan özelliklerin insanda bulunması zorunluluğunu doğurur. Cenab-ı Allah, insana diğer canlılardan ayrı olarak düşünme melekesini de vermiştir. İnsan bu sayede, diğer canlı ve cansız varlıkları idare eder ve onlardan yararlanır. Ancak, bu yararlanma, yaratana karşı şükretmeyi, sorumluluk duygusu içinde hareket etmeyi de beraberinde getirmektedir. Nimetlere şükür konusunda insanın çok gevşek davrandığı şu şekilde dile getirilmektedir:

وَلَقَدْ خَلَقْنَاكُمْ ثُمَّ صَوَّرْنَاكُمْ ثُمَّ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ لَمْ يَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ

“Doğrusu biz sizi yeryüzüne yerleştirdik ve orada size geçim kaynakları sağladık. Ne de az şükrediyorsunuz” (Â'raf, 7/11).

Bu ayetlerde; yaşayabilmek için çevreyi temiz tutup korumak ve bu nimetlere şükretmek gerektiği vurgulamaktadır. Öyleyse, çevre sorunlarına duyarlı davranmak, bireysel ve toplumsal bir yükümlülüktür.

Dinimizin Çevre İle İlgili Öğretileri

Dinimize göre; insanın yararına sunulan her şey Allah'ın bize verdiği bir nimet ve emanettir. Onları, verenin isteği doğrultusunda kullanmamız gerekmektedir. Aksi takdirde emanete hıyanet etmiş olur ve bundan hesaba çekiliriz.

Kendimize; “çevreye karşı nasıl bir tutum içerisinde olmamız gerekir?” diye bir soru yöneltirsek, iki şeyin öne çıktığını görürüz. Bunlardan birisi **temizlik**, diğeri de nimetleri ihtiyacımız **ölçüsünde** kullanmaktır. Gerek Kur'an'ı Kerim'de gerekse Hz. Peygamber'in sünnetinde her iki durum ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Bu öğretileri gerektiği şekilde yerine getirdiğimiz takdirde Allah'ın bize emaneti olan çevreye karşı tutumuzda yanlışlık yapmamış oluruz. Şimdi bunları kısaca ele alalım:

Çevre temizliği

Yüce Allah, çevreyi insanın hizmetine vermiştir. Öyle ise insan, kendisine hizmet eden caddelerin, sokakların, parkların, ormanların, akarsuların, göllerin, denizlerin, kısacası doğal çevrenin temiz tutulması ve korunmasıyla ilgilenmelidir. Çünkü, insan olmadan çevre ve diğer canlılar rahatlıkla varlıklarını sürdürebilirler. Fakat, çevre olmadan insanın varlığını sürdürmesi mümkün olmayabilir.

Temizlik, Kur'an-ı Kerim'de, taharet ve temizlenmek kökünden bir çok defa zikredilmiştir.⁴ Kur'an-ı Kerim'in ikinci inen süresinde yer alan, **وَيَا بَاكَ فَطَهِّرْ** “*Elbiseni temizle*” (Müddessir, 74/4) ifadesi dinimizin temizliğe verdiği önemi göstermektedir.

Kur'an'da iç ve dış temizliği yönünden arınanların Allah tarafından sevildiği ve böyle bir temizliğe devam edilmesi gerektiği,

⁴ bk. Bakara, 2/125, 222, 232; Al-i İmran, 3/15, 42, 55; Tevbe, 9/103, 108; Maide, 5/6,41; Enfal, 8/11; Ahzab, 33/33,53; Hac, 22/26; Müddessir, 74/4; A'raf, 7/82.

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ

“Şüphesiz Allah tövbe edenleri sever, temizlenenleri de sever” (Bakara, 2/222) anlamındaki âyetle, ayrıca Allah’ın bizleri temizliğe kavuşturmak için gökten yağmur indirdiği,

وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً

"Allah size gökten su indiriyor" (Enfal, 8/11) anlamındaki ayet ile bildirilmektedir.

Hz. Peygamber de çevreyle ve onun korunmasıyla ilgilenmiştir. O’nun, insanın yakın ve uzak çevresini temiz ve sağlıklı tutması, korumasıyla ilgili fiilen yaptığı ve sözle ifade ettiği pek çok şey vardır. Bunlardan birkaçını burada zikrederim. Peygamberimiz (a.s.),

الطهور شرطُ الايمان

“Temizlik, îmanın yarısıdır”⁵ anlamındaki hadisinde beden, elbise, mekan ve gıda temizliğini kastetmiş, temizliğe önem vermeyen kişilerin adeta imanının yarım olacağını vurgulamıştır.

عَرَضْتُ عَلَى أَعْمَالِ أُمَّتِي حَسَنُهَا وَسَيِّئُهَا فَوَجَدْتُ فِي مَخَاسِنِ أَعْمَالِهَا الْأَدَى يُمَاطُ عَنِ الطَّرِيقِ وَوَجَدْتُ فِي مَسَاوِي أَعْمَالِهَا النَّخَاعَةَ تَكُونُ فِي الْمَسْجِدِ لَا تُذْفَنُ.

“Ümmetimin iyi ve kötü bütün amelleri bana arz edilip gösterildi. İyi amelleri arasında, yoldan atılmış olan “eza”yı gördüm. Kötü amelleri arasında ise yere gömülmemiş tükürük de vardı”⁶.

Bu hadiste Hz. Peygamber, çevre temizliği ya da çevrenin kirletilmesi konusunda en ufak bir ayrıntının bile iyilik ya da kötülük olarak hesap gününde karşımıza çıkacağına vurgu yapmaktadır. Çoğu zaman, bir çikolatanın ambalajını, sigaranın izmaritini, çekirdek kabuğunu ya da kendimize göre önemsiz saydığımız bir şeyi yollara atıveririz. Bundan hesaba çekileceğimiz aklımıza bile gelmez. Ancak, bu davranış, bizce ufak bir hareket olsa da, onun içinde, dar anlamda kul hakkına, geniş anlamda da kamu hakkına varan bir sorumsuzluk ve duyarsızlık örneği yatmaktadır. Öte yandan sokakta ufak bir çöp atığı gördüğü zaman üzülen, gücü nispetinde onları temizlemeye çalışan insanlar da vardır. Her iki insan tipini göz önüne aldığımız zaman, olgun bir insanla sorumsuz davranan bir insan arasındaki farkı anlamış oluruz.

Peygamber Efendimizden gelen bir rivayet şöyledir:

اتَّقُوا اللَّعَانَيْنِ قَالُوا وَمَا اللَّعَانَانِ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ « الَّذِي يَتَخَلَّى فِي طَرِيقِ النَّاسِ أَوْ فِي ظِلِّهِمْ

“Lânet edilen iki şeyden sakının!” buyurdular. Ashab, “Lanet edilen iki şey nedir?” diye sordular. Hz. Peygamber de, “İnsanların yolu ve gölgelendikleri yeri hela olarak kullanmaktır”⁷ buyurdu.

Günümüzde, insanların dinlenme ve piknik yeri olarak kullandıkları yeşil alan, ormanlık, ağaçlık veya park yerlerine, yiyecek ve piknik atıklarını bıraktıklarını ve bazı yerleri de tuvalet gibi kullanarak kirlettiklerini görünce; Hz. Peygamber’in asırlar önce yaptığı bu uyarının ne kadar önemli olduğunu görmekteyiz.

Dinimize göre; insanların çevreyi temiz tutmaları Peygamber Efendimizin ifadesiyle sadaka vermeye denk tutulmuştur. Nitekim Hz. Peygamber bir hadisinde,

⁵ Müslim, Tahare, 1, I, 203.

⁶ Müslim, Mesâcid, 57, I, 390.

⁷ Müslim, Tahare, 68, I, 226.

وَتُؤْتِيهِمُ الْأَدَىٰ عَنِ الطَّرِيقِ صَدَقَةٌ.

“(İnsanlara) eziyet verici bir şeyi yoldan kaldırman sadakadır.”⁸ buyurmuştur.

Bu hadiste yapılması istenen “eziyet veren şeylerin giderilmesi” ifadesinin kapsamı gayet geniştir. Yoldaki bir dikenden, evdeki bacadan çıkan kirlere; hayvan gübrelere; atılan her türlü çöpe; arabanın eksozundan gürültüsüne; bağırarak konuşmadan kavgaya; kötü görünümü olmadan edebe aykırı giyime kadar, maddi ve manevi hoş gitmeyen rahatsız eden her şeyi kapsamaktadır.

Kültürümüzdeki “Arslan yattığı yerden belli olur” şeklindeki atasözümüz, çevre temizliğine verilen önemi göstermektedir. Bu atasözünü geniş anlamda ele alırsak, bütün yer yüzü ve çevre insanlar için bir yataktır. İnsan toplumsal bir varlık olduğuna göre, kendi yatağını koruduğu gibi, toplumun yatağını, yani çevreyi de kirletmemesi ve koruması gerekir.

Çevrenin temiz tutulmasının amacı, yer yüzündeki canlıların hayatlarını sağlıklı bir şekilde sürdürmelerini sağlamaktır. Zira bir insanın ya da canlının kendisine yüklenen görevleri sağlıklı bir ortamda yerine getirmeleri mümkün değildir. Sağlığın önemini Kanuni Sultan Süleyman şu şekilde dile getirmiştir:

Halk içinde mu'teber bir nesne yok devlet gibi,
Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi.

Çevre Sağlığının Bozulması

Bu dünyada istifademize sunulan şeyleri, kendi ihtiyacımız ölçüsünde kullanarak israfa sapmamalıyız. İsrafa gidersek, ekolojik dengenin bozulmasına sebep oluruz. Ekolojik dengenin bozulması ise, tabiatta sağlıklı bir ortamın oluşmasını bu da canlıların hayatlarını dengeli bir şekilde sürdürememesi sonucunu doğurur. Örneğin av yapan bir kişinin, ihtiyacı olmadığı halde av hayvanlarını öldürmesi, ağaçlardan yakacak olarak yararlanan kişilerin genç ağaçları, ihtiyacından fazla bir şekilde kesip yerine yenilerini dikmemesi, ekolojik dengenin bozulması demektir. Doğal ortamı tehdit eden kimyasal maddelerin tedbirsizce doğaya atılması ayrı bir aşırılıktır. Bu durum Allah ve Resülü tarafından kınanmıştır. Konuya ilişkin bazı ayet ve hadisler şöyledir:

كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَلَا تَطْغَوْا فِيهِ فَيَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبِي وَمَنْ يَحِلِّ عَلَيْهِ غَضَبِي فَقَدْ هَوَىٰ

“Size verdiğimiz rızıkların temizlerinden yiyin, bunda aşırı gitmeyin ki, öfkemi hak etmeyiniz. Benim öfkemi hak eden kimse muhakkak mahvolur” (Tâha, 20/81).

Yukarda sözünü ettiğimiz aşırılıklar, bu ayette ifade edilmiş ve yerilmiştir. Bir başka ayette aşırı gidip israfa bulunanlar şeytanın kardeşi olarak nitelendirilmiştir:

إِنَّ الْمُبَدِّرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا

“Doğrusu saçıp savuranlar şeytanların kardeşleridir. Şeytan ise, Rabbine karşı çok nankördür” (İsrâ, 17/27)

Hz. Peygamber, kuşların yuvalarının bozulmamasını, yumurta veya yavrularının alınmamasını istemiştir. Anneleri gördüğü halde, yuvalarından kuş yavrularını alarak yanına gelen bir kişiye Hz. Peygamber;

ضعهنَّ عنك " فوضعتهنَّ، وأبت أمهنَّ إلا لزومهنَّ

⁸ Müslim, Zekat, 56, I, 699.

“Onları aldığın yere götürerek annelerinin bıraktığı şekilde (yuvalarına) koy”⁹ buyurmuştur. Çünkü yavruları yuvasından alırken anneleri bunu görüyor ve yuvanın üzerinde dönüyordu. Hz. Peygamberin bu emri üzerine yavruları alan kişi, onları geri götürüp yuvalarına koymuştur.

İnsanların çevreye karşı sorumluluklarının bir çok ayrıntısından bahsetmek mümkündür. Ancak bunlar arasında öyleleri vardır ki önem sırasında başta yer alırlar. Başka bir ifadeyle, “çevreye karşı sorumluluğumuz içinde yer alan en hassas nokta nedir?” sorusunu kendimize yöneltirsek; bunun ağacın ve yeşilin korunması olduğunu söylememiz mümkündür. Şimdi ana hatlarıyla bu konudan bahsedelim.

Ağacı ve Yeşili Koruma İle İlgili Dinimizin Emir ve Tavsiyeler

Dünya hayatının vazgeçilmez nimetlerinden biri de ağaç ve yeşilliktir. Ağaç, kapımıza eşik, soframıza kaşık, bebeğimize beşiktir. Ciğerlerimize oksijen taşıyan, erozyonu önleyerek sel sularıyla sürüklenen topraklarımızı koruyan, kökünden, yaprağından, kerestesinden, çiçeğinden, meyvesinden gölgesinden, kokusundan, güzelliğinden yararlandığımız ilahi bir lütuftur.

Dinimizin öğretileri arasında, ağaç ve yeşillik sevgisinin çarpıcı örneklerinden söz etmek mümkündür. Nitekim Kur’ân-ı Kerim’de cennet anlatılırken meyveler, hurma ve nar,¹⁰ incir ve zeytin,¹¹ taneli yiyecekler, üzümler, yoncalar, zeytinler, hurmalıklar, meyveler ve otlaklar,¹² dikensiz sidir ağaçları, meyveleri küme dizili muz ağaçları, uzamış gölge ve çağlayan sular¹³ zikredilir.

“Altlarında ırmaklar akan cennetler” anlamındaki âyet, yirmi kadar yerde geçmektedir. Cennet anlatılırken bağ, bahçe, bitkiler, akan sular ve yeşillikler zikredilmektedir. Cennetin en büyük özelliklerinden biri olarak yeşillik vurgulanmaktadır. Cehennemde ise; yeşillik adı yoktur. “Cennetler” kelimesi ahiretteki cennetler için kullanıldığı gibi dünyadaki bağ ve bahçeler için de kullanılmaktadır. Mesela “cennetler” kelimesi, bazı âyetlerde,

وَجَنَّاتٍ مِّنْ أَعْنَابٍ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُشْتَبِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ

“... Üzüm bağları, zeytin ve nar. Her biri birbirine benzer ve her biri birbirinden farklı” (Enam, 6/99);

وَجَنَّاتٍ مِّنْ أَعْنَابٍ وَزُرُوعٍ وَنَحِيلٍ صِنَوَانٍ وَغَيْرِ صِنَوَانٍ يُسْقَى بِمَاءٍ وَاحِدٍ وَنُفِصَلُ بَعْضُهَا عَلَى بَعْضٍ فِي الْأُكُلِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ

“...Üzüm bağları, ekinler, bir kökten çıkan tek gövdeli ve tek gövdeli hurma ağaçları vardır ki hepsi aynı su ile sulanır. Ama biz ürünleri konusunda bir kısmını bir kısmına üstün kılıyoruz. Şüphesiz bunda aklını kullanan bir kavim için deliller vardır” (Ra’d, 13/4);

فَأَنْشَأْنَا لَكُمْ بِهِ جَنَّاتٍ مِّنْ نَّحِيلٍ وَأَعْنَابٍ لَكُمْ فِيهَا فَوَاكِهُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ

“Onunla (su) sizin için hurma bahçeleri ve üzüm bağları meydana getirdik. Bu bağ ve bahçelerde sizin için pek çok meyveler vardır ve siz onlardan yiyorsunuz” (Mü’minun, 23/19) “bağlar”; bazı âyetlerde “bahçeler” فَأَخْرَجْنَاهُمْ مِّنْ جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ “Biz de onları (Firavun’un kavmini) bahçelerden, pınar başlarından çıkardık” (Şu’arâ, 26/57), جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ “bahçeler ve pınarlar”

⁹ Ebu Davud, Cenaiz, 1, III, 469.

¹⁰ Rahman, 55/68.

¹¹ Tin, 95/1.

¹² Abese, 80/27-32.

¹³ Vakia, 56/28-31.

(Şuara,26/134)), anlamındadır. Tekil olarak “cennet” kelimesi Kur’ân’da yetmiş kadar âyette geçmektedir. Biz de buradan hareketle, yeşillik olmayan yer cehennem; yeşillik olan yerler de cennet gibidir diyebiliriz..

Kur’an-ı Kerim’de cenneti tasvir eden, ağacın fayda ve güzelliklerini bildiren ayetlerin yanında, bizzat Hz. Peygamber’in hicretten sonra Medine ve çevresinde giriştiği ağaçlandırma ve yeşillendirme faaliyetlerinden de söz etmemiz mümkündür.

Hz. Peygamber Medîne ve Mekke Çevresini haram bölge ilan etmiştir. Hz. Peygamberin konuya ilişkin hadisleri şu şekildedir:

الْمَدِينَةُ حَرَمٌ ، مِنْ كَذَا إِلَى كَذَا ، لَا يُقَطَّعُ شَجَرُهَا ، وَلَا يُحَدَّثُ فِيهَا حَدَثٌ ، مَنْ أَحَدَّثَ حَدَثًا فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ «

“Medîne, şuradan şuraya kadar haredir. Bu sahanın ağacı kesilmez, burada bida’t çıkarılmaz. Kim bu Medine haremî içinde bida’t ortaya koyarsa, Allah2ın meleklerin ve bütün insanların laneti o kimse üzerine olsun”¹⁴,

لَا يُعْضَدُ عِضَاهُهَا ، وَلَا يَنْفَرُ صَيْدُهَا ، وَلَا تَحِلُّ لِقَطْعُهَا إِلَّا لِمُنْشِدٍ ، وَلَا يُخْتَلَى خَلَاهَا

“(Mekke’nin) dikenli ağacı kesilmez, av hayvanı ürkütülmez, yitik ilan ediciden başkası tarafından alınıp kaldırılamaz, yeşil otu koparılamaz.”¹⁵.

Zira, Kabe’ye **Mescidi Haram**; Mekke ve Medîne’ye **iki haram** anlamında **Haremeyn** denilmektedir.

Kendi bölgelerinin de koruma altına alınmasını istemeleri üzerine Hz. Peygamber, Taif civarını da haram bölgesi ilan etmiştir. Kabe, Mekke’dedir; Medîne’de ise, Efendimiz 10 yıl kadar yaşamış ve kabri orada bulunmaktadır. Böyle bir özelliğe sahip olmadığı halde, Taif’in de haram bölge ilan edilmesindeki asıl amacın, çevreyi korumaya yönelik bir tasarruf olduğunu söylememiz mümkündür. Belki de tarihte milli park ve sit alanı ilk defa Efendimiz tarafından ilan edilmiştir.

Sözünü ettiğimiz haram bölgelerde, bir bitkiyi yolmak, bir karıncayı öldürmek dinen yasaktır. Yapılan her bir yasak için ceza olarak verilecek belirli sadakalar vardır. Burada, dini bir anlayışla doğanın korunması sağlanmaktadır.

Resulullah Zû Kad Gazvesinden dönerken Medîne yakınlarında Zureybu’t-Tavil adı verilen yere geldi. Ensar’dan Beni Harise soyundan bazı kişiler: “Ey Allah’ın Resülü! Burası bizim develerimizin ve koyunlarımızın otladığı ve kadınlarımızın çıktığı yerdir” dediler. Bu sözleriyle **el Gâbe** dinelen yeri kastediyorlardı. Bunun üzerine Peygamberimiz: “*Kim buradan bir ağaç kesecek olursa, onun yerine bir ağaç diksin!*” talimatını verdi. Daha sonra herkes buraya ağaçlar dikti. Burası kısa süre sonunda **el-Gabe** diye şöhret bulan bir ormanlık oldu.¹⁶

Görülüyor ki Peygamberimiz, yeşil alanları korumayı, ağaç dikimini yaygınlaştırmayı İslâmî ve insanî bir görev olarak göstermiş ve bu konuyla ilgili olarak:

إِنْ قَامَتِ السَّاعَةُ وَبَدِدَ أَحَدِكُمْ فَسِيلَةً فَإِنْ اسْتَطَاعَ أَنْ لَا يَقُومَ حَتَّى يَغْرِسَهَا فَلْيَفْعَلْ

“Kiyâmet kopmaya başladığında, birinizin elinde bir ağaç fidanı bulursa, kiyâmet kopmadan onu dikmeye gücü yeterse, hemen diksin”¹⁷

مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَغْرِسُ غَرْسًا ، أَوْ يَزْرَعُ زَرْعًا ، فَيَأْكُلُ مِنْهُ طَيْرٌ أَوْ إِنْسَانٌ أَوْ بَهِيمَةٌ ، إِلَّا كَانَ لَهُ بِهِ صَدَقَةٌ

¹⁴ Buhârî, Fedâilu’l- Medîne, 1, II, 220.

¹⁵ Buhârî, Lukata, 7, II, 94.

¹⁶ Belazuri, Futûhu’l-Buldân, I, 17. Beyrut, 1958.

¹⁷ Ahmed, III, 191, 184.

“Bir Müslüman bir ağaç diker veya bir bitki ekerse, ondan kuş, insan veya hayvan yerse, bu onun için sadaka olur”¹⁸ buyurmuştur.

Hız. Ömer de ormanların korunmasına çok önem verirdi. Şöyle ki: Ziyad, Osman b. Maz'un'un azatlısıydı. Maz'un ailesinin Herre'deki toprağı, bu azatlıların idaresinde idi. Ziyad diyor ki: Ömer b.Hattab abasıyla başı örtülü olarak bazen gün ortasında benim yanıma gelir, yanımda oturur, benimle konuşur, ben ona salatalık ve sebze ikram ederdim. Ömer günlerden bir gün bana:

"- Yerinden ayrıлма, ben seni buraların idaresine memur ettim. Medine etrafındaki ağaçları koparmaya, kesmeye müsaade etme. Her hangi bir kimse ağaçlara dokunursa, o kimsenin ipini, baltasını al." dedi. Ben:

"- Elbisesini de alayım mı?" dediğimde, Ömer:

"- Elbisesine dokunma." dedi¹⁹.

Doğal dengenin oluşmasında ağaç ve orman önemli bir rol oynar. “Yaş kesen baş keser”ata sözü de, başta ormanlar olmak üzere yeşilliklerin korunması gerektiğini veciz bir şekilde ifade etmektedir. Zira ormanlar, eko sisteminin akciğeri görevini yapmaktadır. On dönümlük bir çam ormanı, bir yılda kırk ton saf oksijen üretebilmekte, bir kayın ağacı kırk kişinin karbondioksitini giderebilmektedir.

SONUÇ

Genel anlamda çevreyi, özelde ağaç ve yeşillikleri koruyup temiz tutmak, bunun için her türlü tedbiri alıp üzerimize düşeni yerine getirmek, hem insani hem de dini görevimizdir. Zira çevreyi kirletmek, sadece çevreye karşı işlenmiş bir kötülük değil, aynı zamanda aynı ortamı paylaşan diğer canlı ve cansız varlıklara karşı işlenmiş bir suçtur.

Hız. Peygamber, bir hadisinde,

المسلم من سلم المسلمون من لسانه ويده

“Müslüman Müslümanın elinden, dilinden güvende olduğu kimsedir”²⁰ buyurmaktadır. Çevreyi kirleten, doğal zenginlikleri fütursuzca kullanan bir kimse, dolaylı olarak diğer insanlara zarar vermektedir. Dolayısı ile hadiste belirtilen güven sıfatını zedelemektedir.

Çevreyi temiz tutmadığımız, istifademize sunulan doğal zenginlikleri gereği gibi kullanmadığımız takdirde kul hakkına da tecavüz etmiş sayılırız. Bütün bunlardan hesaba çekileceğimizi unutmayalım. Zira insanın dünyada iken yaptığı her şey, ilahi mahkemede en ince ayrıntısına kadar değerlendirilecektir. Konuya ilişkin bir ayette şöyle buyurulmaktadır:

وَوَضِعَ الْكِتَابَ فَتَرَى الْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ وَيَقُولُونَ يَا وَيْلَتَنَا مَا لَ هَذَا الْكِتَابِ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّا أَحْصَاهَا وَوَجَدُوا

مَا عَمِلُوا حَاضِرًا وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَدًا

¹⁸ Buhârî, Hars ve Muzara'a, 1, III, 66; Müslim, Musakat, 2, II, 1188.

¹⁹ Belâzûrî, I, 12,13.

²⁰ Tirmizî, İman 12, V, 17; Nesâî, İman 8, VIII, 104-105.

“Kitap ortaya konur. Suçluları, kitabın içindekilerden korkuya kapılmış görürsün. “Eyvah bize! Bu nasıl bir kitaptır ki küçük, büyük hiçbir şey bırakmadan hepsini sayıp dökmüş!” derler. Onlar bütün yaptıklarını karşılarında bulurlar. Senin Rabbin hiç kimseye zulmetmez.” (Kehf, 18/49)

Bunun yanında, Kur'an'daki ekolojik prensipler ortaya konurken, Allah'ın varlığının delili olması bakımından kâinatın manevî değerinin yüksek olduğuna ve korunması gerektiğine vurgu yapılmaktadır. Ayrıca Hz. Peygamber'in kendi devrinde çevreciliği bir siyaset haline getirdiği, bu çerçevede boş arazileri ekim dikim alanı olarak değerlendirdiği ve Müslümanları buna teşvik ettiği bilinmektedir. Medine, Mekke ve Taif şehirlerinin civarını, bugünkü tabiriyle sit alanı olarak adlandırabileceğimiz harem bölgesi ilan etmesi çok dikkat çekicidir. Peygamberimiz'in bu örnek davranışını devam ettirmek, bizlerin de temel görevleri arasındadır.

İslâmî çevre anlayışının tarih içinde nasıl yaşatıldığını gösteren çok zengin bir birikim bulunmaktadır. Hz. Ebu Bekr'in savaş halinde uymak üzere askerlerine verdiği on emir bunun en güzel örneğidir. Bu emirlerin birçoğu çevreyi korumaya matuftur.

Müslüman Türk kültüründe ekoloji konusu. Türk toplumlarında hayvanlar ve kuşları korumaya yönelik vakıflar ve hastaneler kurulduğu, kuş evleri yapıldığı ve hâtıra ağacı dikme adetinin yaygın olduğu bilinmektedir.

Atalarımızın gerek doğaya ve gerekse hayvanlara ve kuşlara karşı olan bu sıcak yaklaşımlarının temelinde, Allah'ın yarattığı her şeye hürmeti öngören İslâmî dünya görüşü yatmaktadır.

Dinimize göre kainattaki varlıklar ilahî birer nimet ve emanettir. Her birisinin bir yaratılış gayesi olduğu gibi, her birisi kendi lisan-ı haliyle Yüce Mevla'yı tespih ve zikretmektedir. Kur'an-ı Kerim'de Cenab-ı Allah çeşitli hayvan, bitki ve ağaç türlerine yemin ediyor, bal arısı ve karınca gibi hayvanlara vahy ettiğini bildiriyor. Rahman Sûresi'nde Yüce Rabbimiz şöyle buyuruyor:

اَللّٰجِمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ وَالسَّمَاءُ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ

"Yıldız, bitki ve ağaç secde ederler. Göğü Allah yükseltti ve mizanı (yani dengeyi) O koydu. Sakın bu dengeyi bozmayın" (Rahman, 55/6,7)